

BALIKÓ MÁRTA

A pécsi Szociális Kerekasztal eddigi története

1993 januárjában kezdte meg működését intézetünk, amely Esztergár Lajos nevét viseli. Esztergár szociálpolitikája mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban ma is követendő, a köztudatban a „pécsi norma” néven ismert. Az intézet a városi önkormányzat támogatásával, de egyetemi intézményként működik, a JPTE bölcsészkarán képződő szociális munkás és szociálpolitikus hallgatók gyakorlati terepeként is.

A szervezés fázisában kiderült, hogy a napi munka hatékonyságának fenntartásában nem nélkülözhető a város szociális intézményeivel való rendszeres szakmai kapcsolat. Ellátási területünk a város peremkerülte, amelynek jellemzője az alacsony infrastruktúra, a városi migráció következtében a területen a halmozottan hátrányos szociális helyzetű lakosság túlsúlya, a városkörnyéki cigánytelepek felszámolása folytán a bevándorló cigány lakosság magas aránya, alacsony iskolázottság, magas munkanélküliségi ráta stb. Családsegítő intézetünk négy szociális munkást és egy részmunkaidős jogászt foglalkoztat. A terület lakossága kb. 20 000 fő.

Működésünk első évének tavaszától havi egy alkalommal „műhely-beszélgetéseket” szerveztünk, amelyek a városi szociális szféra szakemberei, az önkormányzat népjóléti irodájának munkatársai, a szociálpolitikai tanszék oktatói és hallgatói számára biztosítottak fórumot. Az első időszakban tematikus előadások, megbeszélések mentén alakultak a formális és informális kapcsolatok. Meghívott előadónk volt Buda Béla (A család és segítségének formái), Kézdi Balázs (Mentálhigiéné – elmélet, szemlélet, gyakorlat), Beczkei Tamás (Cigányság, szociobiológiai megközelítésben; alkalmazkodási stratégiák), Szabó János (A családsegítők feladatai), Zám Mária (Paradigmaváltás a családsegítésben), Bódi Csilla (A szociálpolitika gyakorlata) stb.

A műhely-beszélgetések rendszeres résztvevői (közel 40 intézmény) a szakmai heterogenitás ellenére közösséggé szerveződtek. A heterogenitás másfelől az általuk képviselt intézmény jogi konstrukcióját (önkormányzati, egyetemi, alapítványi, egyesületi stb.), a szakemberek képzettségi szintjét, az életkort és a szakmai munkában eltöltött időt egyaránt jelenti. A közösség kohézióját az biztosította, hogy a résztvevők valamennyien igényelték a rendszeres képzési-továbbképzési fórumot, a kliens-központú tevékenység érdekében a közös megállapodások, az elvi állásfoglalások megfogalmazását, a kliensek érdekképviseletét. Közös érdekek mentén szerveződöttünk tehát, a nyílt, közvetlen kommunikációra törekedve, a „tisza beszéd” igényével.

Túl azon, hogy a Kerekasztal tagjai között élénk dialógus folyt, amely

mindannyiunk számára megkönnyítette a napi munkát (különösen az egyéni esetkezelés vetületében), azonos jelenségekkel konfrontálódtunk:

- a jól képzett szociális munkások méltatlan módon kénytelenek energiát fordítani arra, hogy szakmai munkájukat ne kelljen a szegénygondozás javára háttérbe szorítaniuk;

- a szociális csúszást nem állítja meg, nem is lassítja a segítyezés mint a hatalom problémamegoldó eszköze, ugyanakkor nincs kidolgozott alternatívája;

- a feltételrendszer szigorításával egyenes arányban időről időre nő a rászorultak száma;

- a közel 200 000 lakosú város nem rendelkezik egységes hosszú és közép távú szociálpolitikai koncepcióval;

- a vonatkozó miniszteri rendelet ellenére két családsegítő szolgálat működik, amelyek közül csupán egyet hozott létre az önkormányzat;

- a fogyatékos-ellátás és a rászorultak érdekeinek érvényesítése csaknem lehetetlen, nincs átfogó intézményrendszer, a támogatási lehetőségek nem kielégítőek;

- a lakáskonceptió megalkotásakor figyelmen kívül hagyták a nagyszámú önkényes lakásfoglaló sorsát, s az önkormányzat a hagyományos államigazgatási kilakoltatási procedúrán kívül főként a cigány kisebbségi önkormányzat gondjaira bízta a jelenség rendezését;

- a városi önkormányzatban nem működik önálló lakásbizottság;

- a szociális, valamint a jogi és ügyrendi bizottság tagjaiból alakuló ad hoc bizottság dönt a vonatkozó ügyekben;

- az önkormányzat nem él kellően a munkaügyi központ által folyamatosan felkínált közhasznú munka lehetőségével, a munkahelyteremtési lehetőség teljes mértékben hiányzik;

- a népjóléti iroda munkatársainak lojalitását folyamatosan kikezdi a körülmények: a szakmai szempontok érvényesítésének lehetősége a függelmi viszonyok okán háttérbe szorul a politikai hatalom végrehajtó szerepével szemben;

- a szociális munkásoknak a kliensek érdek megjelenítése érdekében kifejtett aktív tevékenysége folyamatosan frusztrálódik a hatalom paternalista megnyilvánulásai során;

- az egyedi ügyek megoldási lehetőségeiről nem szakmai elvek, hanem informális kapcsolatok mentén döntenek, a szociális bizottságban nem képviseltetik a szakmaiságot, az illetékesek a döntések meghozatalakor nem igénylik a szakmai szempontokat stb.

1994 tavaszán az önkormányzat szociális bizottságának tevékenységét, döntéseit elemezve fogalmazódott meg az a közös igény, hogy közösségünk legitimitációja révén jogot formáljunk arra, hogy a klienseinket érintő helyi jogalkotásban szakmai állásfoglalásainkkal, véleményünkkel érdemben részt vehessünk, az egyedi és az elvi döntéseket szakmai irányban befolyásoljuk. Ennek érdekében *Szociális Kerekasztal* néven tájékoztattuk Pécs város szociális ellátásában dolgozó valamennyi munkatársunkat, hogy munkánk és törekvéseink szakmai elismertetése, a szociális ellátás tisztességes anyagi finanszírozása, a döntéshozatalok szakmai megalapozottsága érdekében mun-

kacsoportokat hoztunk létre (idősgondozás, csecsemő- és kisgyermekgondozás, gyermek- és ifjúságvédelem, családsegítés, fogyatékosellátás, hajléktalángondozás) és minden érdeklődőt felhívtunk a csatlakozásra. A másfél hónapos előkészítő program során nyílt szociális napokat szerveztünk; heti gyakorisággal a fórumnak más és más intézmény (a munkacsoportok vezetőinek intézménye) adott otthont, felhasználva az alkalmat arra is, hogy a konkrét intézmény munkáját a résztvevők alaposan megismerhessék. Kértük az ellátásban dolgozók csatlakozását, aktív részvételét és segítő közreműködését, továbbá kértük, hogy a csatlakozók a munkacsoport vezetőinél regisztráltassák magukat.

A Szociális Kerekasztal céljai az alábbiakban foglalhatók össze:

1. összefogni a szociális ellátásban dolgozó hivatásos dolgozókat és önkéntes segítőkét;

2. részt venni a szociális ágazatot érintő helyi döntéshozatalokban, szakmai képviselőket biztosítani;

3. megteremteni a szociális ágazatban dolgozók érdekvédelmét;

4. részt venni a városi szociálpolitikai koncepciók kialakításában;

5. szakképzéseket szervezni, elősegíteni;

6. preventív szemléletmódot terjeszteni az ellátásban, a döntéshozásban;

7. felhasználni a nyilvánosságot az ágazatban folyó, sokirányú tevékenység, a problémák széles körű megismertetése, az ágazat érdekérvényesítése érdekében;

8. folyamatosan kapcsolatot tartani a humán szolgálatokkal.

A nyílt szociális napok eredményesnek értékelhetőek: a Kerekasztal szervezői több alkalommal hívták meg a műhelybeszélgetésekre az önkormányzat szociális bizottságának és a hivataloknak a vezetőit, önkormányzati képviselőket, szakmai egyeztetés céljából. Ezek aktualitását mindig a napi gyakorlat adta: például a szociális bizottság elnökének bemutatkozása, az önkényes lakásfoglalók kilakoltatásának gyakorlata, a munkahelyteremtő lehetőségek, a cigány kisebbségi önkormányzat helyzete, lehetőségei stb.

1995 tavaszán a Kerekasztal „Pécsi Szociális Kerekasztal Egyesület” néven, a bírósági bejegyzést követően legitimé vált. Az elnökség tisztségváltó közgyűlésén az addig aktív szervezők egy része váratlanul visszalépett a jelöléstől. Így vállaltam elsőként az elnöki tisztelet, az elnökség tagjai pedig többségükben a munkacsoportok vezetői lettek. Közben a munkacsoportok száma is megnövekedett: kiegészült a karitatív szervezetek, valamint az iskolai szociális munka szakembereinek munkacsoportjaival.

Továbbra sem kívánunk lemondani alapvető célunkról: az aktív dialógus kialakításáról az önkormányzattal és képviselőivel. Annak érdekében, hogy a hatalom képviselői megismerkedjenek jogos igényünkkel, elképzeléseinkkel, 1996 tavaszán meghívtuk a város polgármesterét, a szociális ügyekért felelős alpolgármestert és a szociális bizottság elnökét. Ez volt az a fórum, ahol az érdeklődő szakembereken kívül nem vett részt más, a meghívottak előzetes értesítés nélkül távol maradtak. A türelem elfogyott, megfogalmazódott a nyilvánosság fontossága. Ennek érdekében az alpolgármesterhez fordultunk: nyilvános szociális fórum lehetőségét kértük a városházán. A helyi televízió egyenes adásban közvetítette a közel háromórás fórumot, amelyen

a Szociális Kerekasztal tagjain kívül jelen voltak az önkormányzat állami és politikai tisztségviselői. A fórumot az alpolgármesternő vezette. Mint a Kerekasztal elnöke, a város szociálpolitikai koncepcióját hiányoltam. A szociális bizottság elnökének személyeskedő, indulatos megnyilvánulásán kívül, valamint néhány, általánosan megfogalmazott kritikai megnyilvánuláson túl a Kerekasztal munkatársainak többsége a fórumot (feltehetően a televízió nyilvánossága miatt) bemutatkozási lehetőségnek tekintette és használta ki. A fórum szakmai értékelését megelőzően egyre több zavar támadt a Kerekasztal szakembereinek kommunikációjában. Mind gyakrabban hangzottak el olyan utalások, amelyeket csak egy szűk kör értett, a szakemberek egy részében (önkormányzati függőségben dolgozók) szorongás és félelem támadt, bizonytalan fenyegetésekről számoltak be, valamint egymás iránti gyanakvások kezdtek megfogalmazódni. A tisztázás során derült ki, hogy a szakemberek egy szűk köre – a többiek informálása nélkül – felajánlotta a nyár folyamán az önkormányzatnak, hogy kidolgozzák a város szociálpolitikai programját, s a jelen helyzet elemzése alapján a hosszú távú tennivalókra is javaslatot tesznek. Az önkormányzat egyetlen igénye és instrukciója az volt, hogy a koncepció költségkímélő legyen, s a gazdaságosság szempontjai érvényesüljenek. A helyzet elemzéshez a koncepciót kidolgozó szakembereknek meg kellett szerezniük az intézmények működési adatait, mintegy „átvilágították” kollegáik tevékenységét, mindvégig elhallgatva a tevékenység okának és céljának meghatározását. A koncepció elkészült, ennek szakmai megvitatására és a kialakult helyzet rendezésére hívtuk össze 1996 novemberében az érdekelteket a soros műhelybeszélgetésre. A szociális bizottság elnöke nem volt jelen és nem képviseltette magát. Ott volt azonban a szociális ügyekért felelős alpolgármester. A koncepciót kidolgozók jelentős része szintén távol maradt, a jelenlévők pedig méltatlan helyzetbe kerültek és egy sereg, nem (csak) nekik szóló indulat céltáblájává is váltak.

Az elnöki tisztséggel kapcsolatos, preformált döntésem megfogalmazódott: ilyen körülmények között ez már nem vállalható, minden addigi értéket bizonytalannak vagy megszűntnek éreztem, így az elnöki tisztről lemondtam és kértem a titkárt, hogy az új elnökválasztás érdekében tegye meg a szükséges lépéseket.

1997 április eleje. A Kerekasztal nem működik, egyetlen törekvés sem történt újraélesztése érdekében. Kellő időbeni távolságból, amikor már az indulatok nem befolyásolhatnak, igyekszem a jelenség általánosítható tanulságait és okait összefoglalni:

1. Szociálpolitika nélkül nem lehet hatékony szociális munkát végezni; a pártsemlegesség megőrzése azonban rendkívül nehéz.

2. A heterogenitás bizonyos szintjén túl nem várható jól működő érték-, csupán érdekközösség, az érdekek változása azonban időben, térben rendkívül gyorsan történhet.

3. A hatalom megosztó politikája sikeresnek bizonyult, míg a „tiszta beszéd” és a konfliktusok rendezése iránti igény irreális elvárásnak.

4. Az önkormányzati függőségben dolgozó szakemberektől nem is várható, hogy személyes érdekeiket veszélyeztetve kritikus beállítódásuknak adjanak hangot.

5. Ma még Magyarországon nincsenek szocializációs mintázatai a jól működő érdekképviseleti és érdekérvényesítési szervezeteknek.

6. Az önkormányzati apparátusban dolgozóknak nem érdekük a szakmaiság képviselete, a mindenkor politikai vezetéshez kötelesek lojálisnak lenni.

7. Magyarországon nem tisztázott a szociális munkás mint professzió identitása, ennek kidolgozása a központi akarattól nem várható, az érintettek pedig még a folyamat elején tartanak csupán.

8. A jövőorientáció érdekében semmiképpen nem nélkülözhető a szociális szféra szakembereinek egységes akaratát és meggyőződését kifejező és érvényesítő szervezet.

Ez utóbbi szempont belátása és az ennek érdekében kifejtett aktivitás – úgy tűnik – Péccsett még várat magára.

A Liget júniusi számából

Novotny Gergely: Jó dolgom van

Joseph B. Juhasz–Lester Shepard: Visszatérések

Jónás Tamás, Géher Tamás, Kelényi Béla, Tamás Ferenc, Fecske Csaba, Gadó Gábor versei

Levendel Júlia: Patt

Karachi D. János, Gosztonyi János és Horgas Judit írásai

Simon Balázs: Celanról

Horgas Béla Rácz Péter, Simon Balázs és Lányi András köteteiről

G. István László Jékelyről

EUROPLÁN

Bíró Gáspár: Mi az Európai Unió – '98 elején?

Bíró Béla: Mítosz és történelem

Miért pont az idő? – ökológiai elemzés